

PROVJERA VIŠEKOMPONENTNOG MODELA MEĐUGRUPNIH STAVOVA I PRATEĆIH MJERA OTVORENOG TIPRA

Renata FRANČ
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
UDK: 159.922.2.07
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 16.2.1999.

Prema višekomponentnom modelu stavova, naši stavovi prema pripadnicima skupina temelje se na osjećajima koje doživljavamo prema pripadnicima tih skupina, vjerovanjima o obilježjima pripadnika skupine i vjerovanjima o tome koje vrednote pripadnici skupine promoviraju ili blokiraju. Prvi cilj ovog rada bio je provjera valjanosti i pouzdanosti mjera otvorenog tipa za zahvaćanje pretpostavljenih komponenata stava prema skupinama. Drugi cilj bio je provjera valjanosti višekomponentnog modela stavova prema skupinama. U ispitivanju su rabljena dva objekta stava; skupine "invalidi Domovinskog rata" i "ovisnici o drogama". Opći stav prema dvije skupine izmjeren je skalama semantičkog diferencijala. Na temelju provedenih analiza, s obzirom na sadržaj i samoprocijenjeni stupanj pozitivnosti slobodnih odgovora ispitanika (N=119), zaključeno je da mjere otvorenog tipa omogućuju valjano zahvaćanje tri komponente stava. Utvrđena split-half pouzdanost mjera otvorenog tipa je zadovoljavajuća, iako je niža od prosječne koja se navodi u literaturi. Kod oba objekta stava regresijskom analizom je utvrđeno da ostvarenom umjerenom objašnjenju općeg stava značajno samostalno pridonose stereotipi. Samostalan prinos osjećaja utvrđen je samo kod jednog objekta stava, dok u oba slučaja nije utvrđena prediktivna važnost simboličkih vjerovanja. Navedeni nalazi ne potvrđuju važnost simboličkih vjerovanja kao dijela kognitivne osnove stava, što je osnovna novost višekomponentnog modela stavova prema skupinama u odnosu na opći višekomponentni model stavova.

Requests for reprints should be sent to Renata Franc, Institut društvenih Znanosti Ivo Pilar, pp 277, 10001 Zagreb, Croatia. E-mail: renata.franc@ ipdi.hr

UVOD

Stavovi prema skupinama često se tumače kao rezultat stereotipa, odnosno vjerovanja o obilježjima pripadnika određene skupine.¹ Takvo shvaćanje odgovara jednodimenzionalnom modelu stavova. Međutim, tradicionalno u teorijskim i empirijskim pristupima stavovima, uz takav jednodimenzionalni, prisutan je i višekomponentni model stavova. Prema njemu, tri su osnovne sastavnice ili komponente stavova: afektivna koja se odnosi na osjećaje vezane uz objekt stava, kognitivna koja se odnosi na vjerovanja i ponašajna koja se odnosi na ponašanja u svezi s objektom stava. Ovakvo eksplicitno razlikovanje tri komponente stava najčešće se pripisuje Rosenbergu (1960.; 1968. prema Ajzen, 1989.; Breckler, 1984.) iako se kao autori spominju i Smith (1947. prema Cacioppo i sur. 1989.) te Katz i Stotland (1959. prema Eagly, Chaiken 1993.), a sama trihonomija na osjećaje, vjerovanja i ponašanja kao sastavnica općenito ljudskog iskustva potječe od grčkih filozofa i prisutna je i u ranim tekstovima psihologa i socijalnih psihologa kao što su tekstovi Mc Dougala iz 1908., odnosno Bogardusa iz 1920. (prema Cacioppo i sur. 1989.)

U suvremenim pristupima stavovi se izjednačavaju s općom evaluacijom ili vrednovanjem objekta stava, a navedene tri sastavnice shvaćaju se kao tri vrste izvora stava i ujedno tri skupine mogućih manifestacija stava. (Eagly i Chaiken, 1993.; 1998.). Stereotipi definirani kao vjerovanja odgovaraju kognitivnoj sastavnici stavova te obuhvaćaju samo jedan od tri moguća izvora stavova prema skupinama. Sukladno rečenoj ograničenosti izjednačavanja stavova prema skupinama sa stereotipima, novija istraživanja potvrdila su važnost i osjećaja (Eagly i sur. 1994.; Stangor i sur. 1991.), pa i ponašajnih iskustava (Jackson i sur. 1996.) za predviđanje i razumijevanje stavova prema skupinama.

Višekomponentni model međugrupnih stavova

¹ Rad je realiziran u okviru poticajnog projekta Ministarstva znanosti i tehnologije RH pod nazivom "Struktura i funkcije društveno relevantnih stavova mladih" br. 194001. Dio korištenih podataka prezentiran je kao poster pod nazivom *Struktura stavova prema osobama s posebnim potrebama: invalidi Domovinskog rata i ovisnici o drogama* na VI. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa, Dubrovnik, 18.-21. studenoga 1998. godine.

Polazeći od suvremenog općeg određenja stavova (Eagly i Chaiken 1993; 1998.) skupina autora je nedavno formulirala višekomponentni model specifično za stavove prema skupinama (Esses i sur. 1993. prema Haddock i sur. 1993.). Prema tom modelu, stav prema skupini definira se kao povoljno ili nepovoljno opće vrednovanje društvene skupine koje se zasniva na afektivnim, kognitivnim i ponašajnim izvorima informacija ili komponentama. Sukladno općem modelu stavova, afektivnu sastavnicu čine specifični osjećaji koje pobuđuju pripadnici neke skupine, kognitivna sastavnica obuhvaća vjerovanja o pripadnicima skupine, a ponašajnu sastavnicu čine prošla ponašanja ili namjere u svezi s pripadnicima skupine.

Novost višekomponentnog modela stavova prema skupinama, u odnosu na opći model, jest razdvajanje kognitivne komponente, odnosno jasno razlikovanje dvije vrste vjerovanja. Prvu vrstu čine vjerovanja o specifičnim obilježjima ili oso-

binama pripadnika skupine, znači vjerovanja koja se uobičajeno nazivaju stereotipi. Drugu vrstu čine vjerovanja o vrednotama, običajima i normama pripadnika skupine, a nazivaju se simbolička vjerovanja.

Do sada su autori ovog modela, zajedno sa suradnicima, proveli brojna istraživanja provjeravajući prediktivnost različitih komponenata, primarno osjećaja, stereotipa i simboličkih vjerovanja za opće stavove prema različitim skupinama; nacionalne skupine (Esses i sur. 1993. prema Haddock i Zanna 1998.b), homoseksualci (Haddock i sur. 1993.), skupine osoba različitih tipova teškoća (Esses i Beaufoy 1994.). Navedena istraživanja u osnovi su potvrdila nov višekomponentni model stavova prema skupinama. Potvrđeno je da su osjećaji, stereotipi i simbolička vjerovanja prema istoj skupini povezani i da, ujedno, sve tri komponente imaju samostalan prinos za predviđanje općeg stava. Važnost i osjećaja i simboličkih vjerovanja i stereotipa za objašnjenje općeg stava prema skupinama potvrđena je i eksperimentalno. Tako su Maio, Esses i Bell (1994.) kod ispitanika formirali stav prema novoj imigrantskoj skupini prezentirajući im informacije o obilježjima pripadnika te skupine, osjećajima koje pripadnici skupine počinju kod drugih i vrednotama pripadnika te skupine. Utvrđeno je da sve tri vrste informacija utječu na formiranje općeg stava.

Za sve navedene provjere višekomponentnog modela stavova prema skupinama karakteristično je oslanjanje na mjere komponenata otvorenog tipa. Pitanje operacionalizacije komponenata stava tradicionalno je problematično, pa se može reći da niti danas ne postoji neki jedinstven i opće prihvaćen način njihova mjerenja. Ipak, većina provjera općeg višekomponentnog modela stavova, za razliku od navedenih provjera modela stavova prema skupinama, zasniva se na različitim varijantama mjera zatvorenog tipa. Jedan od općih prigovora takvim mjerama komponenata stava jest da one potiču davanje odgovora sukladnih stavu što znači da utvrđeni odgovori mogu odražavati opće vrednovanje objekta stava više nego samu osnovu stava koja bi trebala biti predmet mjerenja. (Haddock i Zanna 1998.b; Eagly i sur. 1994.; Eagly i Chaiken 1993.). Takav prigovor manje vrijedi za postupke koji se zasnivaju na vrednovanju osjećaja i vjerovanja koji su kod svakog pojedinca spontano povezani s određenim objektom stava. Haddock i Zanna (1998.b) na temelju analize dosadašnjih istraživanja navode četiri obilježja mjera otvorenog tipa zbog kojih im u istraživanjima unutarnje strukture stava treba dati prednost pred mjerama zatvorenog tipa: omogućuju utvrđivanje specifičnih pojedinačnih odgovora u svezi s određenim objektom stava, vjerojatnije je da odražavaju stvarne reakcije pojedinca prema objektu stava, valjane su i pouzdane. Kao pros-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 9 (2000),
BR. 1 (45),
STR. 83-101

FRANC, R.:
PROVJERA...

ječnu pouzdanost na osnovi rezultata za 14 objekata stava Haddock i Zanna (1998.b) navode 0.75. Međutim, u niti jednom od citiranih pojedinačnih istraživanja Essesa, Haddocka i suradnika ne navodi se koeficijent pouzdanosti čime i za navedena istraživanja vrijedi prigovor Critesa i suradnika (1994.), upućen većini provjera višekomponentnog modela stavova a to je propust utvrđivanja pouzdanosti i/ili valjanosti mjera.

CILJ

Prvi opći cilj ovog rada jest provjeriti mogućnost upotrebe mjera otvorenog tipa za valjano i pouzdano zahvaćanje osjećaja, stereotipa i simboličkih vjerovanja vezanih uz pripadnike društvenih skupina. Drugi cilj jest provjera valjanosti višekomponentnog modela stavova prema skupinama, i to posebice razlikovanje pretpostavljene dvije kognitivne komponente stavova: stereotipa i simboličkih vjerovanja.

Kao objekti stava rabljene su dvije društveno relevantne skupine u Hrvatskoj; "invalidi Domovinskog rata" i "ovisnici o drogama". Riječ je o dvije skupine osoba s posebnim potrebama koje se, međutim, izrazito razlikuju po uzrocima i činiteljima zbog kojih jesu osobe s posebnim potrebama. Zbog takvih razlika opravdano se može očekivati različita struktura stavova prema pripadnicima te dvije skupine, pa držimo da bi utvrđivanje barem djelomično različitog sadržaja i značenja komponenata stava govorilo u prilog valjanosti rabljene mjere otvorenog tipa. Ujedno, utvrđivanje jedinstvenog prinosa svake od tri pretpostavljene komponente za predviđanje generalnog stava govorilo bi u prilog višekomponentnom modelu međugrupnih stavova.

METODA

Postupak i ispitanici

Ispitivanje je provedeno u listopadu 1998. godine. Ispitanici su u skupinama od 30 do 40 anonimno ispunili mjere stava i komponenata stava prema pripadnicima dvije skupine. Redoslijed dva objekta stava variran je između ispitanika. Kod svih ispitanika prvo je mjereno opći stav, a potom komponente stava: osjećaji, stereotipi i simbolička vjerovanja, pri čemu je variran redoslijed tih mjera. Uz te instrumente primijenjeni su još neki nevezani uz ovaj rad, pa je ukupna primjena instrumenata trajala oko 50 minuta.

Na početku ispitivanja ispitanicima je rečeno kako je riječ o ispitivanju stavova prema društvenim skupinama. Naglašeno je da se stavovi sastoje od naših osjećaja prema pripadnicima tih skupina, vjerovanja o obilježjima pripadnika tih skupina i vjerovanja da pripadnici skupina potiču ostvariva-

nje određenih vrijednosti ili pak sprečavaju njihovo ostvarivanje.

Ispitivanjem je obuhvaćeno 148 ispitanika, međutim, 19 posto nije uključeno u obrade zbog nepotpunih odgovora, pa konačan uzorak čini 119 studenata (44 muškarca i 75 žena) s tri fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, prosječne dobi 22 godine ($M=21.88$, $sd=2.69$).

Instrumenti

Mjera općeg stava

Opći stav mjeran je pomoću pet skala semantičkog diferencijala (loše-dobro, lijepo-ružno, vrijedno-bezvrijedno, negativno-pozitivno, povoljno-nepovoljno) sa sedam točaka (bodovano -3 do +3). Provjera skale analizom glavnih komponenta rezultirala je, kod oba objekta stava, s jednom komponentom karakterističnog korijena većeg od jedan pri čemu sve čestice imaju visoka opterećenja na toj komponenti. Značajna prva glavna komponenta objašnjava 60.3 posto varijance rezultata stava prema "invalidima Domovinskog rata", a 56.1 posto varijance rezultata stava prema "ovisnicima o drogama".

Na osnovi utvrđene jednodimenzionalnosti skale za oba objekta stava zbrajanjem procjena na pet čestica formiran je ukupan rezultat koji u oba slučaja ima zadovoljavajuće visoku pouzdanost; $\alpha = .83$ za stav prema "invalidima Domovinskog rata" ($N=119$) i $\alpha = .78$ za stav prema "ovisnicima o drogama" ($N=119$). Ukupan rezultat može varirati u rasponu od -15 do +15, pri čemu veći pozitivan rezultat znači pozitivniji opći stav prema pripadnicima skupina.

Mjere komponenata stava

Za mjerenje osjećaja, stereotipa i simboličkih vjerovanja rabljene su mjere otvorenog tipa koje su razvili Esses i Zanna (1989. prema Haddock i sur. 1994.). Ispitanicima je za svaku od tri komponente na tri zasebne strane papira ponuđeno 10 praznih linija za upisivanje odgovora, a uz svaku liniju ponuđena je skala za procjenu pozitivnosti navedenog odgovora u rasponu od -3 do +3. Kod mjerenja svake od tri komponente ispitanici su prvo ispisali svoje slobodne odgovore na ponuđene prazne linije, a potom su se vratili na prvi upisani odgovor i redom procjenjivali pozitivnost svakog navedenog odgovora zaokruživanjem odgovarajućeg broja na ponuđenoj skali od -3 do +3.

Kod zahvaćanja osjećaja uputa ispitanicima bila je da na ponuđene linije upišu sve osjećaje, emocije ili raspoloženja koje doživljavaju kada vide, sretnu ili misle o pripadnicima skupine. U uputi je naglašeno da trebaju napisati sve osjećaje koji su u njih povezani s pripadnicima određene skupine, zna-

či i pozitivne i negativne i neutralne. Kod prvog objekta stava navedeno je pet osjećaja (nervoza, neugoda, ljutnja, sreća, poštivanje) kao primjer kako bi ispitanici lakše razumjeli što se drži pod osjećajima, emocijama ili raspoloženjima.

Kod zahvaćanja stereotipa uputa ispitanicima bila je da na ponuđene linije napišu sva obilježja, osobine ili kratke fraze koje bi rabili za opis skupine. Ispitanicima je u uputi naglašeno da trebaju napisati sva obilježja koja po njihovu mišljenju karakteriziraju pripadnike određene skupine, znači i pozitivna i negativna i neutralna. Kod prvog objekta stava navedene su četiri osobine (prijateljski, neuspješni, hrabri, nenaobraženi) kao primjer kako bi ispitanici lakše razumjeli što se drži obilježjima, osobinama i kratkim frazama.

Kod zahvaćanja simboličkih vjerovanja uputa ispitanicima bila je da na ponuđene linije napišu sve vrednote, običaje ili tradicije za koje vjeruju da ih pripadnici skupine potiču, promoviraju njihovo ostvarivanje, odnosno blokiraju, sprečavaju. Ispitanicima je naglašeno da trebaju napisati sve vrednote koje su po njihovu mišljenju važne za pripadnike određene skupine, znači one koje pripadnici skupine promoviraju, kao i one koje blokiraju. Kod prvog objekta stava navedene su četiri vrednote (jednakost, prijateljstvo, obiteljska sigurnost, ugodan život) kao primjer kako bi ispitanici lakše razumjeli što se drži vrednotama, običajima i tradicijama.

Rezultat za svaku komponentu izračunat je tako da je zbroj ispitanikovih procjena pozitivnosti podijeljen s pratećim brojem njegovih odgovora za tu komponentu. Mogući raspon rezultata za komponente kreće se u rasponu od -3 do +3 pri čemu pozitivniji rezultat ukazuje na pozitivnije vrednovane osjećaje, stereotipe i simbolička vjerovanja prema pripadnicima skupine.

REZULTATI I RASPRAVA

Mjere komponentata stava otvorenog tipa

Mogućnost uporabe

Podaci prikupljeni mjerom otvorenog tipa, kao prvo, pokazuju da ispitanici nisu imali problema u slobodnom navođenju osjećaja, stereotipa i vrednota koji su kod njih povezani s rabljena dva objekta stava. Prema dosadašnjim nalazima prosječan broj navedenih odgovora kreće se u rasponu od dva do sedam (Haddock 1994. prema Haddock i Zanna 1998.a; 1998.b; Eagly i sur. 1994.). U ovom ispitivanju ispitanici su u prosjeku naveli između četiri i pet odgovora za svaku od komponentata ("invalidi Domovinskog rata": osjećaji 4.41, stereotipi 4.74 i vrednote 4.16, "ovisnici o drogama" osjećaji 4.12, stereotipi 5.18 i vrednote 4.76). Podjednak prosječan broj odgovora

utvrđen je primjenom iste metode za mjerenje komponenata stava prema tri skupine osoba s različitim tipovima teškoća u istraživanju Essesa i Beaufoyja (1994.).

U odnosu na dosadašnje primjene mjera otvorenog tipa za zahvaćanje komponenata, u ovom ispitivanju nešto je veći broj ispitanika koji na najmanje jednoj komponenti nisu dali niti jedan odgovor. Haddock i Zanna (1998.b), na temelju analize podataka iz većeg broja istraživanja, navode da se prosječni otpad ispitanika za jedan objekt stava kreće u rasponu od 3 posto do 5 posto. U istraživanju Essesa i Beaufoyja (1994.), s uporabom tri objekta stava iz obrade je zbog nepotpunog odgovaranja isključeno 14 posto ispitanika. U ovom ispitivanju otpad u svezi s dva objekta stava je 19 posto (vidi uzorak). Međutim, držimo da taj podatak ne govori o manjoj primjenjivosti mjera otvorenog tipa u našim uvjetima, nego da u ovom slučaju proizlazi iz uvjeta ispitivanja. Naime, pri prikupljanju podataka primijenjen je veći broj instrumenata (vidi postupak), pa je ukupno vrijeme odgovaranja iznosilo oko 50 minuta. Takva duljina ispitivanja i veći broj primijenjenih instrumenata najvjerojatnije su pridonijeli povećanom nepotpunom odgovaranju na mjere otvorenog tipa, jer one traže najveći angažman ispitanika.

Valjanost mjera otvorenog tipa

Kako bi se mjere otvorenog tipa mogle držati valjanima za zahvaćanje pretpostavljenih komponenata stava, držimo kako trebaju udovoljavati dvjema skupinama uvjeta. Prva skupina uvjeta vezana je uz sadržaj slobodnih odgovora ispitanika, a druga uz prosječan procijenjen stupanj pozitivnosti/negativnosti odgovora, odnosno njihovo evaluativno značenje. Vezano uz sadržaj, slobodni odgovori, navedeni za različite komponente, trebali bi se međusobno razlikovati i ujedno bi trebali odgovarati pretpostavljenom predmetu mjerenja, znači osjećajima, stereotipima i vrednotama, ovisno o tome uz koju su komponentu utvrđeni. U pogledu evaluativnog značenja vrednovanje komponenata trebalo bi u prosjeku biti istog smjera, pa bi, ujedno, vrednovanje svake od komponenata trebalo u prosjeku odgovarati pozitivnosti/negativnosti općeg stava. Sukladno rečenom, u cilju ocjene valjanosti rabljenih mjera za zahvaćanje komponenata stava provjerili smo razlikuju li se odgovori za pojedine komponente po sadržaju i evaluativnom značenju, odnosno prosječnoj procijenjenoj pozitivnosti. Pri tome nas je zanimalo razlikuje li se sadržaj i vrednovanje odgovora ispitanika za različite komponente u svezi s istim objektom stava te razlikuje li se sadržaj i pozitivnost odgovora za istu komponentu između dva objekta stava.

Početno je utvrđena frekvencija pojedinačnih verbalnih odgovora ispitanika za svaku od komponenata i, posebno, za svaki od dva objekta stava.

Ukupan broj različitih pojedinačnih odgovora za pojedine komponente i dva objekta stava kreće se u rasponu od 111 (broj različitih pojedinačnih osjećaja prema "invalidima Domovinskog rata") do 313 (broj različitih pojedinačnih stereotipa navedenih za "ovisnike o drogama"). Analiza zastupljenosti pojedinačnih odgovora unutar svake komponente pokazala je relativno slabo slaganje ispitanika. Utvrđeno je da i najzastupljenije pojedinačne odgovore navodi manjina ispitanika. Tako, uz iznimku odgovora koji su bili navedeni u uputi kao primjeri, najčešći pojedinačni odgovor navodi 34 posto ispitanika (osjećaj sažaljenja prema pripadnicima skupine "ovisnici o drogama"), a zastupljenost drugog i trećeg najčešćeg odgovora je 17 posto (simboličko vjerovanje – domoljublje za "invalidne Domovinskog rata") odnosno 15 posto (stereotip nesretni za "invalidne Domovinskog rata"). Ovakav nalaz sukladan je nalazima dosadašnjih istraživanja među kojima je, primjerice, istraživanje Haddocka i suradnika (1993.) koji su analizom odgovora, komponentata stava prema homoseksualcima, utvrdili da najčešći pojedinačni odgovor navodi manje od 30 posto ispitanika, ili istraživanje Haddocka i Zanne (1998.a) kad se najčešći pojedinačni odgovor pojavio kod 28 posto ispitanika. Zbog navedenog očekivano malog slaganja u pojedinačnim odgovorima ispitanika i velikog broja različitih pojedinačnih odgovora, u svrhu prikaza sadržaja odgovora za pojedine komponente i dva objekta stava u tablici 1. navedeni su samo pojedinačni odgovori koji se s relativno čestom zastupljenošću (prema kriteriju da je zastupljenost veća od 5 posto /Haddock i Zanna 1998.b/) pojavljuju samo kod jednog objekta stava.

Dosadašnja istraživanja omogućuju zaključak da ispitanici pri slobodnom odgovaranju na mjere tri komponente otvorenog tipa u svezi s istim objektom stava navode različite vrste odgovora koji ujedno odgovaraju pretpostavljenom predmetu mjerenja (Haddock i sur. 1993.; Esses i Beaufoy 1994.). U ovom istraživanju je, što ilustriraju i odgovori navedeni u tablici 1., dobiven sukladan nalaz što se tiče razlikovanja osjećaja od stereotipa i simboličkih vjerovanja, i to kod odgovaranja u svezi s oba objekta stava. Međutim, dobiveni podaci ne govore u prilog potpunom sadržajnom razlikovanju pretpostavljene dvije kognitivne komponente stava, odnosno stereotipa i simboličkih vjerovanja. Tako se kod odgovaranja u svezi sa skupinom "invalidi Domovinskog rata" kao relativno česti stereotipi pojavljuju odgovori domoljubni, požrtvovni, a ujedno sadržajno isti odgovori navode se i pod simboličkim vjerovanjima kao domoljublje, požrtvovnost. Isto tako, i kod odgovaranja u svezi s "ovisnicima o drogama" u kategoriji stereotipa i simboličkih vjerovanja se kao relativno česti pojavljuju sadržajno isti odgovori, i to stereotip bolesni i simboličko vjerovanje zdravlje te stereotip kriminalci i simboličko vjerovanje ne kriminal.

➔ **TABLICA 1**
 Usporedni prikaz osjećaja, stereotipa i simboličkih vjerovanja prema "invalidima Domovinskog rata" i "ovisnicima o drogama" koji se, sa zastupljenošću većom od 5 posto pojavljuju samo kod jednog od dva objekta stava

INVALIDI DOMOVINSKOG RATA	OVISNICI O DROGAMA
OSJEĆAJI	
<i>poštivanja*</i> zahvalnosti divljenja <i>sreće</i> ljubavi hrabrosti prijateljstva depresije bespomoćnosti	nepoštivanja nerazumijevanja gađenja prezira odbojnosti mržnje osude
STEREOTIPI	
<i>hrabri</i> domoljubni požrtvovni ponosni uspješni povučeni usamljeni nervozni nezadovoljni razočarani ljuti alkoholičari	<i>neuspješni</i> izgubljeni nesigurni bolesni neshvaćeni prljavi neodgovorni kukavice slabici nestabilni odbačeni kriminalci bespomoćni
SIMBOLIČKA VJEROVANJA – VREDNOTE	
domoljublje hrabrost požrtvovnost sloboda	zdravlje ne kriminal sreća zadovoljstvo vjera

* *Kurzivom su označeni odgovori koji su bili navedeni u uputi kao primjeri*

U pogledu usporedbe sadržaja utvrđenih komponenata stava prema dva objekta, analiza odgovora ukazuje na djelomično preklapanje u sadržaju osjećaja, stereotipa i simboličkih vjerovanja povezanih s pripadnicima dvije skupine. Naime, kod sve tri komponente kao relativno čest pojavljuje se određen broj istih odgovora za oba rabljena objekta stava, primjerice osjećaji: suosjećanja, želje za pomoći, razumijevanja, tuge, straha, stereotipi: nesretni te ista, ali različito vrednovana simbolička vjerovanja sigurnost, ljubav i obitelj. Držimo da postojanje takvih sadržajno istih odgovora ipak ne govori protiv valjanosti mjere otvorenog tipa. Naime, oba rabljena objekta stava su skupine osoba s posebnim potrebama i nije iznenađujuće da te dvije skupine kod pojedinaca izazivaju

djelomično iste osjećaje, odnosno da se uz njih mogu vezivati ista obilježja i simbolička vjerovanja. Uz to treba reći da odgovori navedeni u tablici 1., odnosno odgovori koji se sa zastupljenošću većom od 5 posto pojavljuju samo kod stava prema jednoj od dvije skupine, čine većinu najčešćih odgovora. Taj nalaz potvrđuje da ispitanici pri odgovaranju na različite objekte stava navode i sadržajno različite odgovore, odnosno omogućuje zaključak da ispitanici navode odgovore koji su vezani uz određeni objekt stava.

U prilog takvom zaključku govore i korelacije istih komponenata između dva objekta stava. Naime, od tri mjerene komponente jedino je statistički značajna korelacija u osjećajima prema skupini "invalidi Domovinskog rata" i skupini "ovisnicima o drogama". ($r_{inv/o-ovi/o}=.32$, $p=1\%$). Ujedno, osjećaji su kategorija odgovora kod koje se pojavljuje relativno najveći broj sadržajno istih odgovora za dva objekta stava. Između stereotipa i simboličkih vjerovanja prema dvije skupine nije utvrđena značajna povezanost ($r_{inv/st-ovi/st}=-.03$, $r_{inv/sv-ovi/sv}=.04$) što govori da odgovori ispitanika nisu pod utjecajem iste metode mjerenja, već su vezani uz rabljeni objekt stava.

Podaci o prosječnoj pozitivnosti komponenata stava za dva objekta stava i općeg stava navedeni su u tablici 2.

↻ TABLICA 2
Prosječni rezultati na mjerama stava kao opće evaluacije i pojedinim komponentama stava prema dvije skupine, s rezultatima t testova za zavisne uzorke (N=119)

		Invalidi Domovinskog rata	Ovisnici o drogama	t test	p
Stav	M	3.29	-10.41	18.13	.000
	sd	6.96	4.87		
Osjećaji	M	0.32	-0.65	6.15	.000
	sd	1.5	1.44		
Stereotipi	M	0.12	-1.72	9.86	.000
	sd	1.73	1.02		
Simbolička vjerovanja	M	1.15	-1.44	14.83	.000
	sd	1.44	1.32		

Mogući raspon rezultata za mjeru općeg stava od -15 do +15, a za mjere komponenata od -3 do +3.

Iz tablice 2. vidljivo je da je prosječan blago pozitivan stav ispitanika prema pripadnicima skupine "invalidi Domovinskog rata" ($M=3.3$) praćen prosječno pozitivno vrednovanim simboličkim vjerovanjima ($M=1.15$) te u prosjeku neutralno vrednovanim osjećajima ($M=0.32$) i stereotipima ($M=0.12$). T-testovima za zavisne uzorke utvrđeno je da su simbolička vjerovanja značajno pozitivnija od osjećaja i stereotipa ($M_{sv}=1.15$, $M_o=0.32$, $t=-4.54$, $p<.1\%$, $M_{sv}=1.15$, $M_s=0.12$, $t=-5.88$, $p<1\%$) između kojih nema razlike ($t=1.13$, $p>5\%$). Drugim riječima, simbolička vjerovanja su relativno najpozitivnija komponenten-

ta u prosjeku blago pozitivnog stava prema "invalidima Domovinskog rata".

Prosječno negativan stav prema pripadnicima skupine "ovisnici o drogama" ($M=-10.41$) praćen je u prosjeku negativno vrednovanim osjećajima ($M=-0.65$), stereotipima ($M=-1.72$) i simboličkim vjerovanjima ($M=-1.44$). T-testovima za zavisne uzorke utvrđeno je da su stereotipi statistički značajno negativniji od simboličkih vjerovanja ($t=-2.16$, $p=3\%$) i osjećaja ($t=7.62$, $p<1\%$), a simbolička vjerovanja su i statistički značajno negativnija od osjećaja ($t=5.44$, $p<1\%$). Drugim riječima, stereotipi su relativno najnegativnija komponenta općeg negativnog stava prema "ovisnicima o drogama", a osjećaji najmanje negativna.

Kako je prosječan stav ispitanika prema "invalidima Domovinskog rata" statistički značajno pozitivniji nego stav prema "ovisnicima o drogama" ($M_{inv}=3.29$, $M_{ovi}=-10.41$, $t=18.13$, $p<1\%$), provjerili smo postoji li takva razlika i u pozitivnosti komponentata. Testiranje značajnosti razlike u komponentama stava prema dvije skupine pomoću t-testa za zavisne uzorke pokazalo je da su razlike u sva tri slučaja statistički značajne uz rizik manji od 1 posto (tablica 2.). Znači, kod sve tri komponente odgovori vezani uz skupinu "ovisnici o drogama" prema kojoj je prosječni stav negativan statistički su značajno negativniji od odgovora prema skupini "invalidi Domovinskog rata" prema kojima je opći stav u prosjeku blago pozitivan.

Pouzdanost mjera otvorenog tipa

Pri računanju pouzdanosti mjera komponentata otvorenog tipa rabljena je split-half metoda na način koji iznose Haddock i Zanna (1998.b). Postupak se sastoji u tome da se odgovori ispitanika – procjene pozitivnosti unutar svake komponente podijele u dva skupa. Primjerice, ako je ispitanik naveo četiri osjećaja u svezi sa skupinom "invalidi Domovinskog rata", zbroj procjena pozitivnosti prvog i trećeg odgovora čini jedan rezultat, a zbroj procjena pozitivnosti drugog i četvrtog odgovora čini drugi rezultat. Nakon izračunavanja dva rezultata za svakog ispitanika, izračuna se koeficijent korelacije koji je pokazatelj pouzdanosti. Ujedno, na takav način pouzdanost se može izračunati samo na osnovi odgovora ispitanika koji su naveli barem dva odgovora. U tablici 3. navedeni su utvrđeni split-half koeficijenti pouzdanosti za svaku od komponentata kod dva objekta stava uz pripadajući broj ispitanika.

Utvrđena pouzdanost kreće se u rasponu od .59 za osjećaje prema dva objekta stava do .70 za stereotipe prema skupini "ovisnici o drogama". Iako se može reći da je utvrđena pouzdanost mjera otvorenog tipa zadovoljavajuća valja istak-

☛ **TABLICA 3**
Split-half koeficijenti
pouzdanosti za mjere
osjećaja, stereotipa i
simboličkih vjerovanja
za dva objekta stava

nuti da je u prosjeku nešto niža od one koja se navodi u dijelu istraživanja koja su rabila mjere otvorenog tipa za zahvaćanje komponenata stava. Haddock i Zanna (1998.b) kao prosječnu pouzdanost, izračunanu na osnovi rezultata za 14 objekata stava, navode .75, a u istraživanju Eagly i suradnika (1994.) pouzdanost se, ovisno o komponenti i objektu stava, kretala u rasponu od .62 do. 94.

Komponente stava	Objekt stava	
	Invalidi Domovinskog rata	Ovisnici o drogama
Osjećaji	.59 (N=116)	.59 (N=113)
Stereotipi	.62(N=113)	.70 (N=117)
Simbolička vjerovanja	.66 (N=108)	.63 (N=109)

Suvremeni pojačani interes za unutarnju strukturu stava obilježavaju i pojačana nastojanja za odgovarajućim mjerenjem stavovno važnih informacija, primarno osjećaja i kognicija. (Petty i sur. 1997.). Prema mišljenju određenog broja autora, za mjerenje strukture ili osnove stava naročito su pogodne mjere otvorenog tipa. Kako se mjerama otvorenog tipa utvrđuju odgovori koji su kod svakog pojedinca spontano povezani s objektom stava, pretpostavlja se da tako utvrđeni odgovori odražavaju stvarnu osnovu stava u većoj mjeri nego oni utvrđeni mjerama zatvorenog tipa. Uz to, prednost mjera otvorenog tipa u kontekstu istraživanja strukture stava je i to što se potpuno iste mjere rabe za zahvaćanje pretpostavljenih različitih komponenata. Naime, kao što navode Crites i suradnici (1994.), u istraživanjima u kojima se različite komponente zahvaćaju različitim mjerama uvijek postoji mogućnost da same razlike u obilježjima mjera (primjerice različiti format odgovaranja) pridonesu eventualno utvrđenoj različitoj ulozi komponenata u objašnjenju općeg stava. Uz navedene prednosti mjera otvorenog tipa za zahvaćanje komponenata stava, Haddock i Zanna (1998.b) na temelju dosadašnjeg relativno malog broja istraživanja zaključuju da mjere otvorenog tipa omogućuju valjano i pouzdano mjerenje komponenata stava.

Rezultati ovog istraživanja, vezani uz primjenjivost i valjanost mjera za zahvaćanje komponenata stava, uglavnom su sukladni navedenom zaključku. Tako je potvrđen dosadašnji nalaz da najčešće pojedinačne odgovore navodi tek manji dio ispitanika. Također, sukladno dosadašnjim istraživanjima, ispitanici nisu imali problema u odgovaranju na mjere komponenata otvorenog tipa, navodeći u prosjeku između 4 i 5 odgovora. Analiza verbalnih odgovora ispitanika pokazala je da ispitanici pod različitim komponentama navode uglavnom različit tip odgovora koji po svojem sadržaju odgovara željenom predmetu mjerenja (osjećajima, stereotipima i

simboličkim vjerovanjima). Osim toga, ustanovljeno je da ispitanici u odgovaranju u svezi s dva objekta stava koji se pretpostavljeno razlikuju po sadržaju na kojem se zasnivaju, daju i većinom sadržajno različite osjećaje, stereotipe i simbolička vjerovanja. Ujedno, utvrđeno je da se mjerene komponente prema dva objekta stava statistički značajno razlikuju po procijenjenom stupnju pozitivnosti, sukladno utvrđenom razlikovanju generalnog stava. Navedeni rezultati, u skladu s dosadašnjim nalazima, ukazuju na to da mjere otvorenog tipa omogućuju valjano zahvaćanje osjećaja, stereotipa i simboličkih vjerovanja kao pretpostavljenih komponentata stava prema skupinama.

U pogledu pouzdanosti mjera komponentata stava otvorenog tipa nalazi ovog istraživanja nešto su nepovoljniji. Iako je utvrđena pouzdanost (u rasponu od .59 do .70) relativno zadovoljavajuća, u prosjeku je nešto niža od one koja se navodi u literaturi. Uz to, pouzdanost komponentata se međusobno razlikuje što predstavlja mogući nedostatak pri pokušajima objašnjenja općeg stava na temelju komponentata, jer različita pouzdanost može rezultirati različitom prediktivnošću za objašnjenje generalnog stava.

Višekomponentni model međugrupnih stavova

Prema višekomponentnom modelu stavova stavovi se zasnivaju na različitim vrstama informacija. Sve pretpostavljene vrste informacija mogu varirati po stupnju pozitivnosti, odnosno negativnosti. Budući da su te različite vrste informacija pretpostavljena osnova stava, očekuje se da je njihovo vrednovanje (prosječni stupanj pozitivnosti/negativnosti) povezano s općim vrednovanjem objekta stava te da su te različite vrste informacija međusobne povezane. Kako je riječ o pretpostavljeno povezanim, ali različitim vrstama informacija, između komponentata se očekuju pozitivne i umjereno visoke korelacije.

● **TABLICA 4**
Korelacije stava i komponentata stava za skupinu "invalidi Domovinskog rata" i "ovisnici o drogama" (N=1119)

	"Invalidi Domovinskog rata"				"Ovisnici o drogama"			
1. Stav	1				1			
2. Osjećaji	.36**	1			.23*	1		
3. Stereotipi	.36**	.33**	1		.39**	.26**	1	
4. Simbolička vjerovanja	.22*	.07	.29**	1	.21*	.33**	.34**	1

**p<1%; *p<5%

Sukladno navedenom, korelacije između mjerenih komponentata utvrđene u ovom istraživanju (tablica 4.), osim korelacije simboličkih vjerovanja i osjećaja prema skupini "invalidi Domovinskog rata", statistički su značajne i umjereno pozitivne, potvrđujući da su mjerene komponente međusobne povezane, ali ne i istoznačne. Utvrđene korelacije čak su i ne-

što manje od onih koje su utvrđene u drugim istraživanjima. Pretpostavljeni metodološki razlog može biti nešto niža pouzdanost rabljenih mjera, a druga mogućnost je da stavove ispitanika prema skupinama "invalidi Domovinskog rata" i "ovisnici o drogama" obilježava manja unutarnja konzistencija.

Za višekomponentni model stavova prema skupinama, koji pretpostavlja razlikovanje dvije kognitivne komponente, osobito je važno da korelacije između stereotipa i simboličkih vjerovanja nisu previsoke, jer bi visoke korelacije govore protiv razlikovanja te dvije komponente. Iz tablice 4. vidljivo je da su i te korelacije umjerene visine ($r_{st-sv}=0.29$ za "invalidi Domovinskog rata" i $r_{st-sv}=0.34$ za skupinu "ovisnici o drogama"), ukazujući na opravdanost razlikovanja stereotipa i simboličkih vjerovanja. U poglavlju prije, kod razmatranja sadržaja verbalnih odgovora ispitanika navedeno je da se kod istog objekta stava u kategoriji stereotipa i simboličkih vjerovanja među relativno čestim odgovorima pojavljuje manji broj sadržajno istih odgovora. Polazeći od takvog sadržajnog preklapanja određenog broja relativno čestih odgovora, iznesena je ograda vezana uz razlikovanje pretpostavljene dvije kognitivne komponente. Utvrđene umjereno visoke korelacije između stereotipa i simboličkih vjerovanja umanjuju težinu izrečenoj ogradi, jer ukazuju na to da je preklapanje dvije komponente, barem što se tiče njihova evaluativnog značenja, samo djelomično, a ne i potpuno.

Iz tablice 4. također je vidljivo da su, sukladno očekivanjima, kod oba objekta stava sve mjerene komponente stava u značajnim pozitivnim, iako umjerenim, korelacijama s općim stavom. Korelacije komponenata s općim stavom kreću se u rasponu od 0.21 (korelacija stava prema "ovisnicima o drogama" sa simboličkim vjerovanjima) do 0.39 (korelacija stava prema "invalidima Domovinskog rata" sa stereotipima). Kako bi se utvrdilo ima li svaka od mjenjenih komponenata jedinstven prinos za objašnjenje općeg stava, provedene su regresijske analize općeg stava na mjerene komponente, s istodobnim unošenjem tri komponente kao prediktora. Rezultati provedenih regresijskih analiza navedeni su u tablici 5.

● **TABLICA 5**
Rezultati regresijskih analiza općeg stava prema pripadnicima dvije skupine na afektivnu i kognitivnu komponentu stava (N=119)

	Objekt stava – skupina					
	"Invalidi Domovinskog rata"			"Ovisnici o drogama"		
Prediktori- komponente stava	β	p	R=.46	β	p	R=.41
Osjećaji	.27	.003	R ² =.21	.13	.163	R ² =.17
Stereotipi	.23	.012	F(3,115)=10.1	.33	.000	F(3,115)=7.9
Simbolička vjerovanja	.14	.121	p=.000	.06	.523	p=.000

Iz podataka u tablici 5. vidljivo je da mjerene komponente stava omogućuju statistički značajno, iako umjereno uspješno objašnjenje stava prema pripadnicima dvije ispitivane skupine. Postotak objašnjene varijance stava prema "invalidima Domovinskog rata" iznosi 21 posto, a kod stava prema "ovisnicima o drogama" mjerene komponente omogućuju objašnjenje 17 posto varijance stava. Nešto bolje ostvareno objašnjenje stava prema "invalidima Domovinskog rata" u odnosu na stav prema "ovisnicima o drogama" vjerojatno je dijelom rezultat i nešto većeg varijabiliteta odgovora ispitanika vezanih uz "invalidne Domovinskog rata", nego uz "ovisnike o drogama" (tablica 2.) te nešto veće pouzdanosti općeg stava prema "invalidima Domovinskog rata" (tablica 3.).

Iz tablice 5. vidljivo je da se između dvije skupine razlikuje sklop ostvarene predikcije. Ostvarenom objašnjenju stava prema "invalidima Domovinskog rata" statistički značajno pridonose osjećaji ($\beta = .27, p < 1\%$) i stereotipi ($\beta = .23, p < 1\%$), dok se kod stava prema "ovisnicima o drogama" kao značajan prediktor pojavljuju samo stereotipi ($\beta = .33, p < 1\%$).

Na temelju iznesenih rezultata može se reći da je ovim ispitivanjem jednoznačno potvrđena vezanost stavova prema skupinama sa stereotipima prema pripadnicima tih skupina. Podaci važni za višekomponentni model stavova prema skupinama nisu tako jednoznačni. Naime, jedinstven prinos osjećaja za objašnjenje općeg stava prema skupinama potvrđen je samo kod stava prema jednoj od dvije rabljene skupine. Simbolička vjerovanja, kao druga pretpostavljena kognitivna komponenta stava prema skupinama, ne pojavljuju se kao značajan prediktor niti za stav prema "invalidima Domovinskog rata" niti za stav prema "ovisnicima o drogama". Iz tablica 2. i 3. vidljivo je da se mjera simboličkih vjerovanja po utvrđenoj pouzdanosti i varijabilitetu ne izdvaja od mjera osjećaja i stereotipa, što znači da ne utvrđivanje jedinstvenog prinosa simboličkih vjerovanja za objašnjenje stava prema skupinama u ovom slučaju vjerojatno nije rezultat tih metodoloških činitelja.

U cilju ocjene opravdanosti razlikovanja dvije kognitivne komponente stava provedene su dodatne regresijske analize u koje su kao prediktori uvršteni samo osjećaji i simbolička vjerovanja, bez stereotipa. Simbolička vjerovanja su se pojavila kao značajan prediktor za stav prema "invalidima Domovinskog rata" ($\beta = .20, p < 3\%$), ali ne i za stav prema "ovisnicima o drogama". Ujedno, u oba slučaja ukupna količina objašnjene varijance manja je nego kad se kao prediktor rabe i stereotipi. Na temelju tih i ranije navedenih regresijskih analiza može se reći da u ovom ispitivanju nije potvrđena samostal-

na važnost simboličkih vjerovanja u odnosu na stereotipe kao kognitivne osnove stava prema skupinama.

Utvrđivanje jedinstvenog prinosa osjećaja za objašnjenje samo jednog od dva stava, kao i neutvrđivanje jedinstvenog prinosa simboličkih vjerovanja ne govori samo po sebi protiv višekomponentnog modela. Naime, u suvremenom višekomponentnom modelu stavova ne podrazumijeva se da se kod svih stavova sve komponente moraju pojaviti kao značajni prediktori da bi se višekomponentni model držao valjanim. Štoviše, eksplicitno se pretpostavlja se da se stavovi prema različitim objektima mogu razlikovati po vrsti informacija na kojoj su primarno ili čak isključivo zasnovani. (Eagly i Chaiken 1993., str. 16). Osim toga, niti u dosadašnjim istraživanjima nije uvijek utvrđen jedinstven prinos sve tri komponente za objašnjenje općeg stava. Tako su se u istraživanju stavova prema tri skupine osoba s posebnim potrebama (Esses i Beaufoy 1994.) simbolička vjerovanja pojavila kao značajan samostalan prediktor samo za jedan od tri opća stava. U istraživanju stava prema homoseksualcima (Haddock i sur. 1993.) osjećaji se pojavljuju kao jedini značajni prediktor općeg stava, ali samo kod osoba niske autoritarnosti, dok su kod ispitanika visoke autoritarnosti objašnjenju općeg stava pridonijela jedino simbolička vjerovanja. Haddock i suradnici (1993.) zaključuju da su dosadašnja istraživanja s različitim skupinama kao objektom stava pokazala da relativna važnost, pa onda i samostalnost prinosa pojedinih komponenata ovisi o brojnim činiteljima kao što su: skupina koja je objekt stava, situacijska obilježja i obilježja ispitanika. Prema nekim nalazima relativna važnost komponenata može ovisiti i o smjeru općeg stava. Tako je u istraživanju Essesa i suradnika (1993. prema Esses i Beaufoy 1994.) utvrđeno da su osjećaji prediktivniji za stav prema etničkim skupinama koje se vrednuju relativno pozitivno, dok je za stav prema skupinama koje se vrednuju relativno negativno prediktivnija kognitivna komponenta. Iako u ovom ispitivanju nije riječ o etničkim skupinama, već o skupinama osoba s posebnim potrebama, dobiveni su donekle sukladni nalazi. Naime, objašnjenju stava prema skupini "invalidi Domovinskog rata", koja se vrednuje umjereno pozitivno, najviše pridonose osjećaji, dok objašnjenju stava prema skupini "ovisnici o drogama", koja se vrednuje negativno, značajno pridonosi jedino kognitivna komponenta, odnosno stereotipi.

Umjesto zaključka, može se reći da je provedeno ispitivanje potvrdilo da stavu prema (barem nekim) skupinama uz pripisana obilježja pripadnika skupine značajno pridonose i osjećaji koje pripadnici skupina pobuđuju kod drugih. Istraživanjem nije potvrđena važnost simboličkih vjerovanja kao nezavisnog dijela kognitivne osnove stava.

LITERATURA

- Ajzen, I. (1989.). Attitude Structure and Behavior. In A.R.Pratkains, S. J. Breckler, A. G. Greenwald (Eds.) *Attitude Structure and Function* (pp. 241-274). New Jersey: Hillsdale.
- Breckler, S. J. (1984.). Empirical validation of affect, behavior, and cognition as distinct components of attitude. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 1191-1205
- Cacioppo, J. T., Petty, R. E., Geen, T. R. (1989.). Attitude Structure and Function: From the Tripartite to the Homeostasis Model of Attitudes. In A.R.Pratkains, S. J. Breckler, A. G. Greenwald (Eds.) *Attitude Structure and Function* (pp. 275-309). New Jersey: Hillsdale.
- Crites, S. L., Fabrigar L. R., Petty, R. E. (1994.) Measuring the Affective and Cognitive Properties of Attitudes: Conceptual and Methodological Issues. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 619-634.
- Eagly, A. H. i Chaiken, S. (1993.) *Psychology of attitudes*. Fort Wort TX: Harcourt Brace Jovanovich.
- Eagly, A. H. i Chaiken, S. (1998.) Attitude Structure & Function. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, G. Lindzey. (Eds.) *The Handbook of Social Psychology*, Vol. 1.(pp. 269-322). McGraw-Hill and Oxford University Press. Fourth Edition
- Eagly, A. H., Mladinic, A., Otto, S. (1994.). Cognitive and Affective Bases of Attitudes toward Social Groups and Social Policies. *Journal of Experimental Social Psychology*, 30, 113-137.
- Esses, M. V., Beaufoyo, S. L. (1994.). Determinants of Attitudes toward People with Disabilities. *Journal of Social Behavior and Personality*, 9, 43-64.
- Haddock, G. & Zanna, M. P. (1998.a). Assessing the Impact of Affective and Cognitive Information in Predicting Attitudes toward Capital Punishment. *Law and Human Behavior*, 22, 325-339.
- Haddock, G. & Zanna, M. P. (1998.b). On the use of open-ended measures to assess attitudinal components. *British Journal of Social Psychology*, 37, 129-149.
- Haddock G. Zanna, M. P i Esses V. (1993.) Assessing the Structure of Prejudicial Attitudes: The Case of Attitudes Toward Homosexuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 1105-1118.
- Maio, G. R. Esses, V. M. i Bell, D. W. (1994.) The Formation of Attitudes Toward New Immigrant Groups. *Journal of Applied Social Psychology* 24, 1762-1776.
- Jackson, L. A., Hodge, C. N., Gerard, D. A., Ingram, J. M., Ervin, K. S., Sheppard, L. A. (1996.). Cognition, Affect, and Behavior in the Prediction of Group Attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 306-316.
- Petty, R. E., Wegener, D. T., Fabrigar, L. R. (1997.). Attitude and attitude change. *Annual Review of Psychology*, 48, 609-647.
- Strangor, C., Sullivan, L.A., Ford, T.E. (1991.) Affective and Cognitive Determinants of Prejudice. *Social Cognition*, 9, 359-380.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 9 (2000),
BR. 1 (45),
STR. 83-101

FRANC, R.:
PROVJERA...

Testing the Multicomponent Model of Intergroup Attitudes and Accompanied Open-Ended Measures

Renata FRANC
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

According to the multicomponent model of intergroup attitudes our attitudes towards groups are based on emotions toward group members, beliefs about specific characteristics of members of the social group and beliefs about which values are promoted or blocked by the group members. The first aim of this study was to check the validity and reliability of the open-ended measures for assessing components of attitudes towards groups, and the second aim was to test the multicomponent model of intergroup attitudes. The study examined attitudes toward two groups as attitude objects. General attitude was assessed by semantic differential scales. On the bases of data analysis with regard to the content and favorability of subjects' (N=119) free-responses it was concluded that open-ended measures are valid indicators of attitudinal components. The split-half reliability of open ended measures are satisfactory although lower than mean reliability indices found in literature. A multiple regression analysis revealed that stereotypes provided a significant contribution to the prediction of attitude towards both groups. Affective responses were a significant unique predictor for attitude towards only one group whereas symbolic beliefs in both cases were not predictive of the general attitude. The results do not support the importance of symbolic beliefs as a part of the cognitive basis of attitudes, which is the main new part of the multicomponent model of intergroup attitudes with regard to the general multicomponent model of attitudes.

Das Mehrkomponenten-Modell von Einstellungen gegenüber verschiedenen Bevölkerungsgruppen und Begleitmaßnahmen des offenen Typs

Renata FRANC
Ivo-Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

Gemäß dem Mehrkomponenten-Modell gründen sich unsere Einstellungen gegenüber verschiedenen Bevölkerungsgruppen auf den Gefühlen, die wir ihnen gegenüber empfinden, auf den Überzeugungen, die wir in Bezug auf ihre (vermeintlichen) Eigenschaften hegen, sowie auf den Überzeugungen davon, welche Werte von diesen

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 9 (2000),
BR. 1 (45),
STR. 83-101

FRANC, R.:
PROVJERA...

Bevölkerungsgruppen propagiert oder aber abgeblockt werden. Das erste Ziel dieser Arbeit war die Überprüfung der Gültigkeit und der Verlässlichkeit von Maßnahmen des offenen Typs zur Ermittlung vermuteter Einstellungen zu bestimmten Bevölkerungsgruppen. Das zweite Ziel war die Überprüfung der Gültigkeit des Mehrkomponenten-Modells von Einstellungen gegenüber verschiedenen Bevölkerungsgruppen. Die Untersuchung bediente sich zweier Bevölkerungsgruppen: der Invaliden des serbischen Aggressionskriegs 1991–95 und der Drogenabhängigen. Die allgemeine Einstellung gegenüber diesen Gruppen wurde anhand zweier Skalen zur Ermittlung des semantischen Differentials gemessen. Die durchgeführten Analysen bezüglich Inhalt und Positivität der freien Antworten, wie sie von den Befragten (N = 119) selbst eingeschätzt wird, ermöglichen den Schluss, dass Maßnahmen des offenen Typs eine korrekte Ermittlung dreier Einstellungskomponenten ermöglichen. Die Split-half-Zuverlässigkeit von Maßnahmen des offenen Typs ist zufriedenstellend, auch wenn sie unter dem in der Fachliteratur angeführten Durchschnittswert liegt. Bei beiden angeführten Objekten ergab die Regressionsanalyse, dass Stereotypen wesentlich zur Meinungsbildung beitragen. Bei einem der Objekte trugen auch Gefühle zur Meinungsbildung bei, während in keinem der Fälle symbolische Auffassungen von Bedeutung waren. Die Ergebnisse dieser Untersuchung bestätigen in keiner Weise die Bedeutung symbolischer Auffassungen als eines Teils der kognitiven Meinungsgrundlage – dies ein Novum des Mehrkomponenten-Modells von Einstellungen gegenüber verschiedenen Bevölkerungsgruppen, im Vergleich zum allgemeinen Mehrkomponenten-Modell.